

Đuro Kriste,
MORAŠNICA - SLIKE JEDNOG VREMENA,
Dubrovnik, 2007.

God. 2007. objavljena je knjiga posve nesvakidašnjega imena: *Morašnica - slike jednog vremena* autora Đure Kriste. U ovoj knjizi autor je na veoma osebujuan i slikovit način, koristeći osobna i kolektivna iskustva, nastojao predočiti pravu sliku povijesnih zbivanja na području svog zavičaja Popova, ukazujući pritom na najvažnije povijesne događaje, te dominantne društvene procese i tendencije. Sam naziv knjige autor je preuzeo od istoimenog lokaliteta na rubu Popova polja, ali je to, ustvari, sinonim za društveno-povijesno stanje i funkcioniranje u kojem se nalazio pojedinac i društveni kolektiv ovog podneblja, “na kojem je sila moranja iskazala svoje najokrutnije lice”, i čija se snaga zrcali u posvemašnjoj nemoći čovjeka ovog kraja da se suprotstavi fatalnoj sudbini koja mu je namijenila samo stoljetna stradanja i patnje. Autor je podijelio knjigu u šest poglavlja od kojih svako čini jednu zaokruženu tematsku cjelinu. U prvom poglavlju, koje je ujedno i najopsežnije, autor se bavio problemom migracija, kao dominantnim društvenim procesom ovoga podneblja.

U razradbi ove teme autor je nastojao dati odgovore na najvažnija pitanja, osobito ona vezana za društvene uzroke i posljedica stalnih migracija. Pritom se posebno osvrnuo na razdoblje ustanka protiv Turaka (1875.-1878.), u okviru kojeg se i dogodio najveći egzodus kršćanskog stanovništva iz ovog kraja. Konzultirajući najvažniju literaturu i koristeći različite izvore, ponajviše župne matice, autor je iznio podatke svojih znanstvenih istraživanja, kao i podatke iz državnih popisa iz razdoblja Austro-Ugarske Monarhije, za područje jugozapadnog dijela Popova polja, koji se uglavnom odnose na demografska gibanja i procese. Od iznesenih podataka osobito mi se čine vrijednim: Pregled brojnog stanja novorođenčadi/krštenika u župi Ravno za razdoblje 1804.-1847. god., Redoslijed rodova po natalitetu na području župe Ravno za razdoblje 1804.-1847. i Popis hercegovačkih izbjeglica u župi Lisac za vrijeme ustanka protiv Turaka 1875. god. po selima i rodovima. U drugom poglavlju autor se bavio razdobljem Drugoga

svjetskog rata i poraća, ističući u prvi plan pasivnu rezistenciju kao jedini mogući vid otpora komunističkom nasilju. Pritom je stavio naglasak na određene momente i upečatljive pojave iz tog razdoblja kao što su: dolazak “osloboditelja”, ateistički vladajući sustav, negiranje nacionalnih osjećaja, “bleiburška tragedija”, kolektivizacija, “zadruga”, progon “škripara”, komunistički zločini itd. Zatim je opisao svoja osobna iskustva tijekom Domovinskoga rata, kao iskustva jednog Hrvata, koji je pretrpio tešku obiteljsku tragediju, i koji je stjecajem okolnosti ostao na suprotnoj strani, donoseći dragocjene vijesti o tome što se događalo s Hrvatima koji su ostali na okupiranom području. U trećem poglavlju autor se osvrnuo na neke značajke govora jugozapadnog dijela Popova polja, pritom upirući prstom u “tursku okupaciju”, koja je najviše “onečistila” hrvatski jezik, ali i istovremeno ističući i sve pogubniji utjecaj modernog vremena i medija u urušavanju općega kvaliteta jezičnog izražavanja i komuniciranja. Autor se pozabavio i genealogijom prezimena, kao i određenim nepravilnostima u razvoju jezika i govora, ističući, uz ostalo veoma raširenu nepravilnu uporabu naglaska u pojedinim riječima. Poglavlje je dovršio mudrim izrekama koje su se u svakodnevnoj komunikaciji koristile kao dopune govornom izražavanju, i nizom karakterističnih izraza, idioma. U četvrtom poglavlju pod nazivom Priče o polju, vodi, kamenu i životu, autor je nastojao što slikovitije prikazati težak i mukotrpan život ratara, osobito onih koji su živjeli podalje od polja, kojima su “salaši” zamjenjivali dom i u koji su bili “jedino mjesto gdje je čovjek mogao odahnuti i pribitati se od preživljenoga”. Težak život ratara prikazan je u okviru stalne borbe između različitih suprotnosti koje život daju ali i oduzimaju: između želje za kišom i strahom od nje, između suše koja sve prži i poplave koja sve odnosi, vode koja dolazi kad je nitko ne želi i koja se stalno pojavljuje kao njihov “najveći prijatelj i neprijatelj”, i zemlje poblatine koju treba orati dok je još vlažna, teška i mljeckava, jer će za nekoliko dana postati tvrda kao kamen “pa će i papke volova oderati do krvi”. Na žalost, to je bila neravnopravna borba u kojoj su ratari iz svake bitke izlazili kao pobijedeni. Na koncu autor ukazuje na jednu paradigmu koju je donijelo moderno vrijeme, da, kada je vodena stihija nadvladana, ljudi su napustili zemlju, a pojavio se strah od nečega čega se nikad nisu bojali, “strah od velikih prinosa jer ih nema tko pobrati”. U zadnjem dijelu ovog poglavlja autor je na znanstveno-popularan način nastojao prikazati likove i događaje koji zorno svjedoče o specifičnosti življenja na ovom području, kao i određene toponime koji pričaju o događajima o kojima nemamo pouzdanih podataka. Peto poglavlje donosi pregršt seoske mudrosti. U njemu su obuhvaćene scene iz svakodnevnog života, u okviru

kojih je, kako sam autor navodi, progovarala mudrost običnog seoskog čovjeka, koja je mnogočemu nadvisivala i zasjenjivala pismen i obrazovan svijet. Radi se uglavnom o manjim pripovijestima koje u sebi nose trajnu moralnu i edukativnu vrijednost. U zadnjem poglavlju ove knjige autor donosi niz satiričnih i humorističnih priča, koje su predstavljale iskre radosti u inače sumornom životu ovdašnjih ljudi. Smijeh je održavao tanku nit nade u ovim ljudima, i bio je najbolji lijek za svakodnevnu tugu, muku i patnju.

Držim da je autor na jedan veoma osebujan, zanimljiv i netipičan način prikazao povijesni usud jednog vremena, prostora i ljudskih sudbina unutar njega. Isto tako smatram da je ovo djelo u velikoj mjeri obogatilo fond naših dosadašnjih spoznaja o ovom dijelu hrvatskog društvenog prostora, ali i otvorilo mogućnost za novi način percipiranja i shvaćanja njegovog povijesnog usuda. Ovo djelo doista može poslužiti kao solidna dopuna ne samo za daljnja historiografska, nego i za demografska, lingvistička, etnološka i socio-psihološka istraživanja, stoga ga preporučujem čitateljima kao veoma zanimljivo i u edukativnom smislu vrlo vrijedno štivo.

Ante Paponja